

ESPEZIALITATE HIZKERAK ITZULPENGINTZAKO ESKOLETAN

Ibon Uribarri Zenekorta (EHU/UPV)

Idazki honen helburua itzulpengintza ikasketen eta espezialitate hizkeren artean dagoen lotura aurkeztea da. Horretarako, itzulpengintza ikasketek EHUn bizi duten errealitateaz arituko gara labur, horren barne euskarak duen lekuaz eta itzulpengintza berezituak duenaz ere bai. Ondoren, benetako adibide baten eskutik, itzulpen prozesuaren faseak ikusiko ditugu, hor parte hartzen duten uneak eta eginkizunak zehaztuz, eta ikusiko dugu nola itzulpengintza orokorreko eta berezituko eskoletan espezialitateko hizkerak presentzia nabarmena duten eta nola egiten zaion aurre horri lexikografia lanak, corpusak eta beste lanabesak erabiliz, besteak beste. Azkenik, erabilpenetik produkziarako urratsa ere aurkeztuko dugu: espezialitate hizkerak landu daitezke itzulpen ikasketetatik abiatuta.

Itzulpengintza ikasketak 2000 urtean abiatu ziren EHUKo Arabako campusean. Ikasketa oso arrakastatsuak izan dira azken urte hauetan, eskari oso zabala izan dute: urtero 120-140 ikasleren eskakizunak jasotzen dira, baina EHUn *numerus clausus* duen ikasketa bakanetakoa denez, interesdunek sarrera proba bat egin behar dute. Azkenean 60 ikasle inguru hartzen ditu fakultateak urtero. Ondorioz, eskari handiena duten ikasketak dira itzulpengintzakoak Filologia Fakultatean. Kontuan izan behar da, gainera, filologia ikasle batek ordaintzen duena baino %50 garestiago dela itzulpengintzako matrikula. Horrez gain, lizentziadun gehien sortzen duen ikasketa ere bada.

Itzulpengintzako ikasleen %35-45 inguruk A hizkuntza, hau da, xede hizkuntza gisa euskara aukeratzen du. EHUK esaten du ikasle horiek curriculum osoa euskaraz egiten dutela, baina egiatan ez da horrela gertatzen. A hizkuntza gaztelania aukeratzen dutenek atzerriko hizkuntzak gaztelania dakien irakasle batekin ikasten dituzte, eta itzulpen ariketak egiten direnean, adibidez, atzerriko hizkuntzatik gaztelaniara egiten dira ia beti. A hizkuntza euskara duten ikasleen irakasle gehienek ez dakite euskara edo, baldin badakite, ikasle horiek gaztelaniako taldearekin batera daudenez, harreman guztia atzerriko hizkuntzaren eta gaztelaniaren artekoa izaten da, eta euskara ez da inondik agertzen eskoletan. Antzeko egoera

gertatzen da materialetan, ikerketan, eta abar. Ez da harritzekoa hori, atzerriko filologiaren jakintza arloetan irakasle elebidunen ehunekoa 5-15 artean kokatzen baita. Beraz, gure unibertsitateak gizarteko egoera diglosikoa onartu eta gure ikasleak hari egokitzeko prestatzen ditu gehienbat, egoera horri aurre egiteko prestatu beharrean.

Egun EHUko itzulpengintza ikasketetan itzulpen praktikak oso presentzia eskasa du, harrigarria bada ere. Itzulpen praktika horien zati handiena itzulpen berezituko ikasgaietan gauzatzen da, atzerriko hizkuntzatik (gehienetan ingelesa) A hizkuntzara egiten den itzulpen berezitua: juridiko-ekonomikoa, 12 kreditu; zientifiko-teknikoa eta ikus-entzunezkoa, 6 kreditu; eta literatur itzulpena, beste 6 kreditu. Beraz, itzulpen ikasgai horietan hainbat espezialitate hizkerarekin egiten da lana. Hor ere A hizkuntza gisa euskara duten ikasleek muga batzuk dituzte: A hizkuntza gaztelania dutenek irakasle ezberdinak dituzte ikasgai horietarako, eta irakasle horiek espezializatzeko aukera dute, hain zuzen; A hizkuntza euskara dutenek oraintsu arte 24 kreditu “berezituak” irakasle bakar baten eskutik jaso dituzte, eta noski, horrek espezializatzeko aukerarik ez dio ematen irakasleari.

Itzulpen eskoletan itzulpen prozesu osoa aurkeztu eta modu praktikoa gauzatzen saiatzen gara. Prozesu hori oso konplexua da: itzuli beharreko testua aurkezten da, testu horren ezaugarri nagusiak azpimarratuz; testua irakurtzen eta interpretatzen da, eta ulermen arazoak konpontzen dira; ondoren, testua itzultzen da; eta, azkenik, zuzenketaren unea dator, behin betiko itzulpena sortzeko. Prozesu horretan testu motei eta testu egiturari buruzko aurrejakintzak aplikatzen dira. Bestalde, dokumentazio lana egiten da eta terminologia kontuak argitzen dira. Horretarako, tresna lagungarri batzuk ere erabiltzen irakasten da: testu paraleloak, hiztegiak, corpusak, eta abar. Askotan tresna horiek espezialitate hizkerak sortzen dituen arazoak konpontzeko baliatzen ditugu.

Orain, itzulpengintzaren eta espezialitate hizkeren arteko lotura hori bermatzeko, adibide bat erabiliko dugu, eskoletan egiten ditugun antzeko itzulpen ariketa, hain zuzen. Jorrazten diren alor nagusiak zuzenbidea eta administrazioa, ekonomia eta merkataritza, eta zientzia eta teknika dira. Literatura ere agertzen da itzulpen berezituko ikasgai gisa, baina horrek eztabaida ugari sortzen du, eta ezin daiteke besterik gabe onartu literaturan espezialitate hizkera bat topatzen dugunik. Gure adibiderako zientzia dibulgazioko testu bat aukeratu dugu. Christian Weber kazetariak Focus aldizkarian argitaratutako “Kampf den Schatten!” artikulua (ikusi http://www.focus.de/auto/zubehoer/technik-kampf-dem-schatten_aid_209517.html).

Itzulpen ariketa bakoitzean testuaren analisitik abiatzen gara, eta hori egiteko Christiane Nord-en galdera ezagunak erantzuten saiatzen gara (barneko eta kanpoko faktoreei buruzkoak). Horrela, testuaren idazlea, testuingurua, funtzioak eta abar aztertzen dira lehenik, eta testuaren barne ezaugarriak ondoren. Prozesu horren ondorioz ikasleak testuaren lehen ulermen bat lortzen du: mendi baten itzalpean dagoen hiri austriar txiki batera ez da ia eguzki izpirik iristen, baina orain arazo hori konpontzeko bidea aurkitu dute argiaren teknologia berriak aplikatuz.

Testuaren ulermen eta interpretazio egokia lortzeko, testuaren inguruko dokumentazioa bilatu behar du ikasleak, bai jatorrizko hizkuntzan, bai xede hizkuntzan (edo horrelakorik ez balego, zubi hizkuntza batean, gehienetan gaztelaniaz). Kontua ez da dokumentazio hori bilatzea soilik, baizik eta prozesu horren garrantziaz jabetzea eta espezialitate hizkera bakoitzari lotutako dokumentazio iturri nagusiak bilatzen ikastea. Horrela, adibidez, jatorrizko hizkuntzan austriar telebistaren web gunean topatzen dugu gai berari buruzko artikulu bat, hainbat argazkiz hornitua (ikusi <http://oe1.orf.at/highlights/70500.html>), eta gure testuan aipatzen den argizketa enpresaren web gunea ere azter dezakegu (<http://www.bartenbach.com/>). Dokumentazio lanaren barne testu paraleloak aurkitzea da beste helburu bat, hau da, berri edo gai berbera ukitzen dutenak xede hizkuntzan. Horiek lortzeko beste iturri batzuk arakatzen ditugu: zientzia.net gunean “Argi bihurria” izeneko artikulua topatzen dugu (http://www.zientzia.net/artikulua.asp?Artik_kod=12577); hiru.com gunean, berriz, argiaren izaerari eta tresna optikoei buruzko artikulua topatzen ditugu euskaraz (http://www.hiru.com/fisika/fisika_04900.html); eta, azkenik, jakinstei blogean, argiaren islapenari eta errefrakzioari buruzkoak topatzen ditugu (<http://www.jakinstein.com/argiaren-islapena-eta-errefrakzioa/>). Testu horiek guztiek terminologia kontuez gain testu mota horien diskurtsoa ere geureganatzen laguntzen dute.

Aurrelan horien ondoren testua itzultzen hasi behar dugu, eta orduan sintaxi eta semantika arazoak nagusitzen dira. Esaldi egitura eta joskera korapilatsu eta ezohikoak argitu behar dira, batetik, eta hitzen esanahia zehaztu behar da. Bigarren arlo horretan bi modutako arazoak topatuko ditugu, semantika arazo arruntak, nolabait esateko, batetik, eta espezialitate hizkera bati lotutakoak, bestetik, kasu honetan argiaren teknologiari lotutakoak bereziki.

Semantika kontuak zuzenean argitzeko daukagun tresna bakarra Elena Martinezek egindako alemana-euskara hiztegia da, eta agerikoa gertatzen da berehala ezen, tresna hori alor honetan aurrerapauso izugarria izan bada ere, ez dela nahikoa horrelako arazoei aurre egiteko. Horregatik, zubi hiztegiatar jo behar dugu, alemania-gaztelania gehienetan eta ondoren gaztelania-euskara hiztegia erabili (euskalterm bereziki kasu honetan). Gure egoerak dakarren muga objektiboa da hori; pena da EHUK filologia alemaneko jakintza arlo osoa izan arren, muga horiek gainditzeko lanik ez(in) egitea.

Testuaren ulermenetik itzulpenera doan prozesu guztian erabiltzen ditugu lanabes horiek, eta horrela *Metall dampflampe* edo *Umlenkfeld* bezalako terminoak ulertzea eta euskarazko baliokideak zehaztea lortzen dugu (deskargako lanpara, desbideratze xafla).

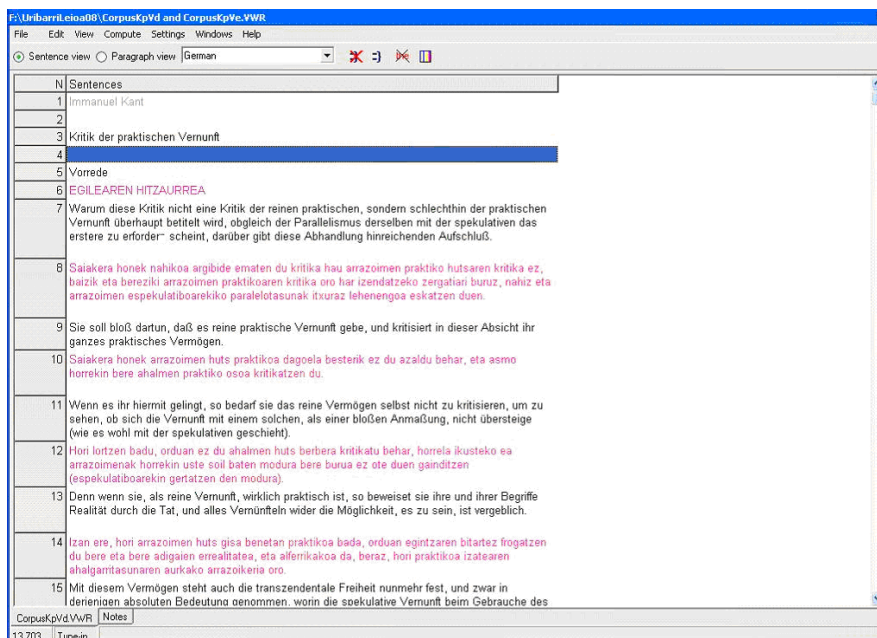
Hala ere, itzulpen ariketak beste tresna lagungarri bat aurkezteko aukera ematen digu, ztcorpusa. Aurreko asteetan euskararen corpusa eta ereduazko prosa aurkeztu ondoren, orain gaiari eta testuari lotutako beste corpus bati eusten diogu. Corpusaren ezaugarriak eta erabilera erakutsi ondoren, eskuartean ditugun arazoei aurre egiteko baliagarria ote den probatzen dugu.

Ikusi dugu, beraz, espezialitate hizkerak baduela bere lekua itzulpengintzako ikasketetan. Lotura hori, gainera, nahiko garrantzitsua da curriculumean. Bestalde, lotura praktikoa da, euskarazko itzulpenen produkzioari jarraiki zaio estuki. Eta, azkenik, atzerriko zenbait hizkuntzekin harremanduta agertzen dira espezialitate hizkerak itzulpengintzako eskoletan. Horrek ekarpen interesgarriak izan ditzake euskarazko espezialitate hizkerak garatzeko lanean.

Amaitzeko, eman dezagun beste urrats bat. Orain artekoan lehendik ere bazeuden tresnen aplikazioaz aritu gara, baina orain, laburki, itzulpengintzako alorrean egiten den (eta egin daitezkeen) ikerketa lanak espezialitate hizkeren eremuan egin dezakeen ekarpena zehaztu nahiko genuke. Alegia, dagoeneko eginda dauden hiztegiak eta corpusak erabiltzen irakasteaz gain, horrelako lanabesak sortzen lagun dezake alor honek atzerriko hizkuntzekiko loturaz baliatuz. Horrela, gainera, zubi hizkuntzekiko eta zubi hiztegiekiko menpekotasuna (kasu batzuetan erabatekoa dena) gutxitzen lagundu dezake.

Hurbiletik ezagutzen dugun adibidean, esaterako, alemanetik euskararako itzulpen eskolei lotuta, lehenik alemanetik euskara itzultako testuen katalogoa osatu dugu, Aleuska katalogoa (http://www.ehu.es/ibon_uribarri/Aleuska.htm). Horrek, orduan, hainbat azterketa egiteko aukera eman dezake. Horietako bat, interesgarrienetakoa, corpus elebidun digitalizatu eta lerrokatua osatzea litzateke: testu alemanak eta euren euskarazko itzulpen digitalizatuak lerrokatuta aurkeztuko lirateke, testu osoan bilaketak egiteko aukera eskainiz. Tresna horrek aplikazio ugari izango lituzke, besteak beste, alemana-euskara hiztegia osatzeko lagungarri litzateke, baita beste tresna lexikografikoak sortzeko ere. Noski, lan berbera egin daiteke beste hizkuntza konbinazioetan.

UZEIk bere garaian egin zuen filosofia hiztegia zaharkitu xamar geratu da, orain dela urte asko egin baitzen, eta gainera alemana kontuan hartu gabe egin zen. Hutsune handia sortzen du gabezia horrek arlo horretan. Filosofia hiztegia eguneratu eta alemanaren ekarpenarekin osatzeko, proba moduan, Klasikoak bildumak eskaintzen dituen itzulpenez baliatu naiz. Itzulpenak digitalizatuta daude eta sarean argitaratuta, eta jatorrizko testuak ere erraz aurki daitezke sarean. Testuak eskuratu ondoren, Wordsmith 4 programa erabili dut jatorrizkoa eta itzulpena esaldika lerrokatzeko, honako emaitza honekin:

Programa Klasikoak bildumak eskaintzen dituen itzulpen guztiekin elikatuko bagenu (gero Jakin-irakurgaiak edo Gaiak argitaletxeek egindako beste itzulpenak ere gaineratuko geniozke horri), milaka eta ehun milaka hitzez osatutako corpora eratu genuke, gero horren bidez bilaketak eta era guztietako azterketak egin ahal izateko, filosofiako eta giza zientzietako euskarari lotuta.

Ondorioz, espezialitate hizkerak badute euren gunea itzulpengintzako ikasketen arlorrean. Gainera, alor horretan espezialitate hizkerak atzerriko hizkuntzei lotuta agertzen dira zuzenean, eta horrek gaiari buruzko hausnarketa eta eztabaida aberats dezake, ikuspuntu berriak ekarriz. Are gehiago, espezialitate hizkeren inguruan sortu diren baliabideak erabiltzetik tresna berriak sortzeko urratsa eman daiteke arlo horretan. Horretarako, ordea, euskarak EHUko itzulpengintza ikasketetan duen egoera asko hobeto beharko litzateke.